

## KÖZÉP- ÉS ÚJKORI EGYHÁZTÖRTÉNETI TANSZÉK

*Tanszékvezető professzor: Dr. Gárdonyi Máté ny. r. t.*

### Az I. ciklus kurzusai:

#### **Egyetemes és magyar egyháztörténelem I.: HXXETO0001AX, C félév**

#### **Az oktatás célja:**

A koraközépkor egyháztörténetének bemutatása (500–1000), a pápaság és a zsinatok története mellett súlyt fektetve a szerzetesség és a lelkiség történetére is.

#### **A tantárgy tartalma:**

Népvándorlás és germán arianizmus; a pápaság bizánci korszaka; Meroving-kori egyházszervezet; ír és angolszász kereszténység; missziók a korai Karoling-korban; keresztények az iszlám uralma alatt; képtisztelet és képrombolás; a pápák világi uralmának kezdete; Nagy Károly keresztény birodalma; a késői Karoling-kor egyházszervezete; bencések és kanonokok; „saeculum obscurum” Rómában; Nagy Ottó és a Szent Római Birodalom; III. Ottó Rómája; Észak- és Kelet-Európa népeinek térítése. A magyar egyháztörténetből: a magyarság találkozása a kereszténységgel; görög és latin térítés a Kárpát-medencében; Szent István keresztény királysága.

#### **Számonkérés és értékelés:**

Kollokvium, ötfokozatú értékelés.

#### **Kötelező irodalom:**

Gárdonyi Máté: Bevezetés a Katolikus Egyház történetébe. Budapest: Jel Kiadó, 2006.

Török József: A magyar egyház évezrede. Budapest: Mikes Kiadó - Ecclesia, 2000.

#### **Ajánlott irodalom:**

Adriányi Gábor: Az egyháztörténet kézikönyve. Budapest: Szent István Társulat, 2001.

Egyháztörténeti lexikon. 2 k. Budapest: Jel, 2006–2009.

Jedin, Hubert: A zsinatok története. Budapest: Ecclesia, 1998.

Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve. Szerk. Zombori István. Budapest: METEM, 1996.

Mondin, Battista: Pápák enciklopédiája. Budapest. Szent István Társulat, 2001.

Szántó Konrád: A Katolikus Egyház története III. Budapest: Ecclesia, 1987.

Angenendt, Arnold: A kora középkor. A nyugati kereszténység 400-tól 900-ig. Budapest: Szent István Társulat, 2008.

Belting, Hans: Kép és kultusz. A kép története a művészet korszaka előtt. Budapest: Balassi, 2000.

Brown, Peter: Az európai kereszténység kialakulása. 200–1000. Budapest: Atlantisz, 1999.

Halecki, Oscar: Európa millenniuma. Budapest: Századvég, 1993.

Kristó Gyula: Szent István király. Budapest: Vince, 2001.

Ostrogorsky, Georg: A bizánci állam története. Budapest. Osiris, 2001.

Török József: Az egyház története a korai középkorban. 590–1073. Budapest, 1984.

## **Egyetemes és magyar egyháztörténelem II.: HXXETO0002AX, D félév**

### **Az oktatás célja:**

A középkori egyháztörténet bemutatása (1000–1400), a pápaság és a zsinatok története mellett súlyt fektetve a szerzetesség és a lelkiesség történetére is.

### **A tantárgy tartalma:**

Az egyház a középkori társadalomban; keleti egyházszakadás; investitúra-vita és gregoriánus reform; keresztény népek a pápaság irányítása alatt; bencés reformok, karthauziak, ciszterciek, premonstreiek és egyéb rendek; keresztes hadjáratok és lovagrendek; eretnekmozgalmak és inkvizíció; koldulórendek; középkori oktatás; egyetemek és skolasztika; a pápaság avignoni korszaka; a nyugati egyházszakadás. A magyar egyháztörténetből: az egyházszerzet Szent István korában; a keresztény királyság válsága és megszilárdulása; bencések, premonstreiek, ciszterciek, lovagrendek Magyarországon; koldulórendek és missziók; egyházszerzet az Anjou-korban; pálosok.

### **Számonkérés és értékelés:**

Kollokvium, ötfokozatú értékelés.

### **Kötelező irodalom:**

Gárdonyi Máté: Bevezetés a Katolikus Egyház történetébe. Budapest: Jel Kiadó, 2006.  
Török József: A magyar egyház évezrede. Budapest: Mikes Kiadó - Ecclesia, 2000.

### **Ajánlott irodalom:**

Adriányi Gábor: Az egyháztörténet kézikönyve. Budapest: Szent István Társulat, 2001.  
Egyháztörténeti lexikon. 2 k. Budapest: Jel, 2006–2009.  
Hermann Egyed: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. München: Auróra Könyvek, 1973.  
Jedin, Hubert: A zsinatok története. Budapest: Ecclesia, 1998.  
Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve. Szerk. Zombori István. Budapest: METEM, 1996.  
Mondin, Battista: Pápák enciklopédiája. Budapest: Szent István Társulat, 2001.  
Szántó Konrád: A Katolikus Egyház története III. Budapest: Ecclesia, 1987.  
Angenendt, Arnold: Geschichte der Religiosität im Mittelalter. Darmstadt: Primus, 1997.  
Canning, Joseph: A középkori politikai gondolkodás története. 300–1450. Budapest: Osiris, 2002.  
Duby, Georges: A katedrálisok kora. Művészet és társadalom 980–1420. Budapest. Gondolat, 1984.  
Európa ezer éve: a középkor. Szerk. Klaniczay Gábor. 2 k. Budapest: Osiris, 2004.  
Katus László: A középkor története. Budapest: Pannonica, 2000.  
Le Goff, Jacques: Európa születése a középkorban. Budapest: Atlantisz, 2000.  
Puskely Mária: Kétezer év szerzetessége. Szerzetesség- és művelődéstörténeti enciklopédia. 2 k. Budapest: Dinasztia, 1998.  
Puskely Mária: A keresztény Európa szellemi gyökerei. Az öreg földrész hagiográfiája. Budapest: Kairosz, 2004.  
Runciman, Steven: A keresztes hadjáratok története. Budapest: Osiris, 1999.  
Török József: A tizenegyedik század magyar egyháztörténete. Budapest: Mikes, 2002.  
Török József: A tizenkettedik század magyar egyháztörténete. Budapest: Mikes, 2002.  
Török József: A tizenharmadik század magyar egyháztörténete. Budapest: Mikes, 2003.

**Egyetemes és magyar egyháztörténelem III.:**  
**HXXETO0003AX, A félév**

**Az oktatás célja:**

A koraújkor egyháztörténetének bemutatása (1400–1700), a pápaság és a zsinatok története mellett súlyt fektetve a szerzetesség és a lelkiség történetére is.

**A tantárgy tartalma:**

A Konstanzi és a Bázeli zsinat kora; a reneszánsz pápaság és a humanizmus hatása; protestáns reformáció, katolikus reform, konfesszionalizáció; Trentói zsinat; vallásháborúk; koraújkori missziók és uniós kezdeményezések; francia egyházi élet az abszolutizmus korában. A magyar egyháztörténetből: a Szentszék és a Magyar Királyság kapcsolatai a Zsigmond-, Hunyadi- és Jagelló-korban; szerzetesek és hitélet a későközépkorban; a multikonfesszionális ország kialakulása; a katolikus megújulás kezdetei; Pázmány Péter és az egyetemalapítás; görög katolikus uniók.

**Számonkérés és értékelés:**

Kollokvium, ötfokozatú értékelés.

**Kötelező irodalom:**

Gárdonyi Máté: Bevezetés a Katolikus Egyház történetébe. Budapest: Jel Kiadó, 2006.

Török József: A magyar egyház évezrede. Budapest: Mikes Kiadó - Ecclesia, 2000.

**Ajánlott irodalom:**

Adriányi Gábor: Az egyháztörténet kézikönyve. Budapest: Szent István Társulat, 2001.

Egyháztörténeti lexikon. 2 k. Budapest: Jel, 2006–2009.

Hermann Egyed: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. München: Auróra Könyvek, 1973.

Jedin, Hubert: A zsinatok története. Budapest: Ecclesia, 1998.

Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve. Szerk. Zombori István. Budapest: METEM, 1996.

Mondin, Battista: Pápák enciklopédiája. Budapest: Szent István Társulat, 2001.

Szántó Konrád: A Katolikus Egyház története III. Budapest: Ecclesia, 1987.

Bangert, William V.: A jezsuiták története. Budapest: Osiris, 2002.

Chadwick, Owen: A reformáció. Budapest: Osiris, 1998.

Csepregi Zoltán: A reformáció nyelve. Tanulmányok a magyarországi reformáció első negyedszázadának vizsgálata alapján. Budapest: Balassi, 2013.

A kora újkor története. Szerk. Poór János. Budapest: Osiris, 2009.

Molnár Antal: Elfelejtett végvidék. Tanulmányok a hódoltság katolikus művelődés történetéből. Budapest: Balassi, 2008.

O'Malley, John W.: Trent: What Happened at the Council. Cambridge (MA): Harvard University Press, 2013.

Reformáció és ökumenikus párbeszéd. Teológiai tanulmányok. Szerk. Puskás Attila et alii. Budapest: Szent István Társulat, 2018. (Varia Theologica 9.)

Reinhard, Wolfgang: Felekezet és felekezetszerveződés Európában. A tudományos diskurzus fejleményei. e-könyv:

<http://institutumfraknoi.hu/felekezet-es-felekezetszervezodes-europaban-tudomanyos-diskurzus-fejlemenyei>

Török József: A tizennegyedik század magyar egyháztörténete. Budapest: Mikes Kiadó, 2004.  
Török József: A tizenötödik század magyar egyháztörténete. Budapest: Mikes Kiadó, 2006.

Tusor Péter: Katolikus konfesszionizáció a korai újkor Magyarországon. e-jegyzet:  
<http://histor.btk.ppke.hu/eh/hist/eccl/lib-1-2.pdf>

## **Egyetemes és magyar egyháztörténelem IV.:** **HXXETO0004AX, B félév**

### **Az oktatás célja:**

Az újkor és a modernkor egyháztörténetének bemutatása (1700–2000), a pápaság és a zsinatok története mellett súlyt fektetve a szerzetesség és a lelkiség történetére is.

### **A tantárgy tartalma:**

A felvilágosodás és a liberalizmus egyházpolitikai következményei; katolikus felvilágosodás; a francia forradalom és az egyház; vallási élet a restauráció korában; IX. Pius pápasága és az I. Vatikáni zsinat; katolicizmus a liberalizmus virágkorában; a katolikus egyház és a fasizmus, náciizmus; kommunizmus és vallás; a II. Vatikáni zsinat és hatása. A magyar egyháztörténetből: rekatolizáció a Magyar Királyságban és Erdélyben; barokk vallási élet; a jozefinizmus és a posztjozefinizmus kora; 1848/49 és a katolikus egyház; egyházpolitika a dualizmus korában; katolicizmus a Horthy-korszakban; kommunista vallásüldözés; a vatikáni Ostpolitik hatása Magyarországon.

### **Kötelező irodalom:**

Gárdonyi Máté: Bevezetés a Katolikus Egyház történetébe. Budapest: Jel Kiadó, 2006.  
Török József: A magyar egyház évezrede. Budapest: Mikes Kiadó - Ecclesia, 2000.

### **Ajánlott irodalom:**

Adriányi Gábor: Az egyháztörténet kézikönyve. Budapest: Szent István Társulat, 2001.  
Egyháztörténeti lexikon. 2 k. Budapest: Jel, 2006–2009.  
Hermann Egyed: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. München: Auróra Könyvek, 1973.  
Jedin, Hubert: A zsinatok története. Budapest: Ecclesia, 1998.  
Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve. Szerk. Zombori István. Budapest: METEM, 1996.  
Mondin, Battista: Pápák enciklopédiája. Budapest: Szent István Társulat, 2001.  
Szántó Konrád: A Katolikus Egyház története III. Budapest: Ecclesia, 1987.

Adriányi Gábor: A katolikus egyház története a 20. században. Kelet-, Közép-Kelet és Dél-Európában. Budapest: Kairosz, 2005.

Blet, Pierre: XII. Piusz és a második világháború. A Vatikán archívumai alapján. Budapest: Új Ember, 2002.

Csapidában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945–1989. Szerk. Bánkuti Gábor - Gyarmati György. Budapest: ÁBTL - L'Harmattan, 2010.

Fejérdy András: Magyarország és a II. Vatikáni Zsinat. 1959–1965. Budapest: MTA TTI, 2011.

Gereben Ágnes: Egyház az ateista államban. 1917–1925. Budapest: PolgART, 2001.

Il filo sottile. L'ostpolitik vaticana di Agostino Casaroli. A cura di Melloni, Alberto. Bologna: Il Mulino, 2006.

Lehner, Ulrich L.: Die katholische Aufklärung. Weltgeschichte einer Reformbewegung. Paderborn: Schöningh, 2017.

O'Malley, John W.: Mi történt a II. vatikáni zsinaton? Budapest: Jezsuita Kiadó, 2015.

Rémond, René: Religion et société en Europe. Essai sur la sécularization des sociétés européennes aux XIXe et XXe siècles. Paris: Seuil, 1998.

Riccardi, Andrea: Keresztények a vértanúság századában. Budapest: Új Ember, 2002.

Wolf, Hubert: A pápa és az ördög. A vatikáni levéltárak és a Harmadik Birodalom. Budapest: Szent István Társulat, 2010.

## A II. ciklus tárgyai:

### **Hagiográfia**

#### **HXXETD0002AX, III. specializációs irány, B félév**

##### **Az oktatás célja:**

A keresztény életszentség koronként változó megközelítéseinek tanulmányozása a szentek életrajzain keresztül, különös tekintettel a katolikus egyház kanonizációs eljárásrendjére.

##### **A tantárgy tartalma:**

Vértanúakták és szenvedéstörténetek az ókorban; középkori szentéletrajzok és mirákulumok; kanonizációs eljárások az újkorban; a XX. század, mint a vértanúk és hitvallók százada.

##### **Számonkérés és értékelés:**

Írásbeli, ötfokozatú értékelés.

##### **Kötelező irodalom:**

Grégoire, Réginald: Manuale di agiologia. Introduzione alla letteratura agiografica. Fabriano: Monastero S. Silvestro Abate, 1996.

Török József: A magyar föld szentjei. Debrecen: Tulipán, 1991.

##### **Ajánlott irodalom:**

Bloch, Marc: Gyógyító királyok. A királyi hatalom természetfeletti ereje Franciaországban és Angliában. Budapest: Osiris, 2005.

Brown, Peter: A szentkultusz. Kialakulása és szerepe a latin kereszténységben. Budapest: Atlantisz, 1993.

Giovannucci, Pierluigi: Canonizzazioni e infallibilità pontificia in età moderna. Brescia: Morcelliana, 2008.

Klaniczay Gábor: Az uralkodók szentsége a középkorban. Budapest: Balassi, 2000.

Nagy Levente: Pannóniai városok, mártírok, ereklyék. Pécs, 2012.

Puskely Mária: A keresztény Európa szellemi gyökerei. Az öreg földrész hagiográfiája. Budapest: Kairosz, 2004.

Sághy Marianne: Szent Márton, Krisztus katonája. Szombathely: Szülőföld, 2018.

Vanyó László: Legyetek tökéletesek. Tanulmányok a keresztény aszkézis történetéhez a szerzetesség kialakulásáig. Budapest: Szent István Társulat, 1991.

### **Monaszteriológia**

#### **HXXETD0003AX, III. specializációs irány, C félév**

**Az oktatás célja:**

A keresztény szerzetesség történetének bemutatása, különös tekintettel a regulák jelentőségére a latin egyházban és a szerzetesi eszmény változásaira.

**A tantárgy tartalma:**

Remeték és szerzetesek a későókorban; regulák és magyarázataik; a szerzetesség differenciálódása a középkori Nyugaton; a történelmi Magyarország területén megtelepedett szerzetesrendek; szerzetesi kongregációk az újkorban; régi és új ideálok a XX. században.

**Számonkérés és értékelés:**

Írásbeli, ötfokozatú értékelés.

**Kötelező irodalom:**

Puskely Mária: Kétezer év szerzetessége. Szerzetesség- és művelődéstörténeti enciklopédia. 2 k. Budapest: Dinasztia, 1998.

Török József: Szerzetes- és lovagrendek Magyarországon. Budapest: Panoráma, 1990.

**Ajánlott irodalom:**

King, Peter: A monachizmus Nyugaton. A monasztikus szerzetesség története a latin egyházban. Budapest: Szent István Társulat, 2007.

Lékai Lajos: Ciszterciék. Eszmény és valóság. Budapest: Szent István Társulat, 1991.

Puskely Mária: A monachizmus kezdetei a Római Birodalomban. Debrecen, 2001.

Rotzetter, Anton: Assisi Szent Ferenc. A kezdet, és ami abból megmaradt. Budapest: Vigilia, 1993.

Sághy Marianne: Isten barátai. Szent és szentéletrajz a késő antikvitásban. Budapest: Kairosz, 2005.

**A pápai primátus az egyháztörténelemben  
HXXETD0001AX, III. specializációs irány, B félév****Az oktatás célja:**

A katolikus ekkleziológiában kulcsfontosságúnak számító pápai primátus történeti kibontakozásának nyomon követése.

**A tantárgy tartalma:**

A római egyház, mint a hitegység garانتálója az ókorban; a középkori pápaság, mint a nyugati kereszténység feje; a pápaság szerepe az újkor római katolikus identitásának alakításában; a pápai primátus értelmezése az I. és a II. Vatikáni zsinaton.

**Számonkérés és értékelés:**

Írásbeli, ötfokozatú értékelés.

**Kötelező irodalom:**

Schatz, Klaus: Der päpstliche Primat. Seine Geschichte von den Ursprüngen bis zur Gegenwart, Würzburg: Echter, 1990.

**Ajánlott irodalom:**

Baán István: Bizáncan innen és túl. Tanulmányok. Nyíregyháza, 2018.

Markus, Robert A.: Nagy Szent Gergely és kora. Budapest, 2004.

Tusor Péter: A barokk pápaság. 1600–1700. Budapest, 2004.

Zimmermann, Harald: A középkori pápaság. A középkori pápák története a historiográfia tükrében. Budapest, 2002.

Szemináriumok:

**Egyháztörténelem I-II.**

**Az oktatás célja:**

A cél az, hogy a hallgatók megismerjék az egyháztörténelem, mint teológiai diszciplína elméleti alapjait és a történettudomány módszertanát.

**A tantárgy tartalma:**

Közös forrásolvasás, műhelygyakorlat segíti a szakdolgozat írására készülők munkáját.

**Számonkérés és értékelés:**

Gyakorlati jegy, háromfokozatú értékelés.

**Kötelező irodalom:**

Teológia és történettudomány. Antológia az egyháztörténet-írás elméleti kérdéseiről. Szerk. Bánkuti Gábor et alii. Pécs: Történészceh Egyesület, 2018.

A történelem segédtudományai. Szerk. Bertényi Iván. Budapest: Osiris, 2006.

**Ajánlott irodalom:**

Lénárd Ödön: Történelemszemlélet. Budapest: METEM, 2008.

Történelemelmélet. 2 k. Szerk. Gyurgyák János Kisantal Tamás. Budapest: Osiris, 2006.